

Univerzita Karlova V Praze

Husitská teologická fakulta

Sociální pedagogika – prezenční studium

PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ U DĚTÍ A MLÁDEŽE

PREVENTION OF DANGEROUS BEHAVIOR CHILDREN AND YOUTH

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Mgr. Lenka Chittusiová

Autor: Adéla Horáková, DiS.

Praha 2015

Poděkování

Děkuji Mgr. Lence Chittusiové za odborné vedení bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a všechny použité písemné i jiné informační zdroje jsem řádně odcitoval. Jsem si vědom, že doslovné kopírování cizích textů v rozsahu větším než je krátká doslovná citace je hrubým porušením autorských práv ve smyslu zákona 121/2000 Sb. Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce.

V Praze dne

Adéla Horáková, DiS.

OBSAH

ÚVOD.....	3
TEORETICKÁ ČÁST	5
1. Příčiny a faktory ovlivňující rizikové chování u mladistvých.....	5
1.1. ADHD	5
1.2. Vliv rodiny	6
1.3. Výchova	8
1.4. Úloha školy a osobnost pedagoga.....	9
1.5. Vliv společnosti a medií.....	10
1.6. Vrstevnické skupiny.....	11
1.7. Subkultury mládeže.....	11
2. Rozdělení prevence podle zaměření na cílový objekt	13
2.1. Situační prevence	13
2.2. Prevence viktimnosti.....	13
3. Sociální prevence.....	15
3.1. Služby sociální prevence.....	15
3.1.1. Domy na půl cesty.....	16
3.1.2. Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi.....	17
3.1.3. Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež.....	17
4. Rozdělení prevence podle úroveň preventivních aktivit a jejich příklady.....	19
4.1. Primární prevence	19
4.1.1. Vhodné využití volného času a preventivní programy pro děti a mládež.....	19
4.1.2. Výchovný poradce a metodik prevence na ZŠ.....	20
4.2. Sekundární prevence	22
4.2.1. Práce kurátora, výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy	22
4.2.2. Střediska výchovné péče.....	23
4.3. Terciární prevence.....	24
4.3.1. Diagnostické ústavy	24
4.3.2. Dětské domovy a dětské domovy se školou.....	25
4.3.3. Výchovný ústav.....	26
5. Alternativní tresty pro delikventní mládež	27
PRAKTICKÁ ČÁST	29
1. Úvod k praktické části	29

2. Cíl a výzkumná metoda	30
3. Struktura nízkoprahového zařízení Proxima sociale o.p.s.	32
4. Rozhovor použitý pro získání informací	34
5. Kazuistiky	36
5.1. Petra 16 let	36
5.2. Daniel 19 let	38
5.3. Simona 16 let.....	40
5.4. Lucie 14 let.....	41
5.5. Patrik 19 let	43
5.5. Martin 13 let.....	45
6 Vyhodnocení praktické části.....	46
ZÁVĚR	47
SEZNAM LITERATURY	49
SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	51
Summary	52

ÚVOD

Téma této bakalářské je „Prevence rizikového chování u dětí a mládeže“. K zpracování tohoto tématu jsem se nechala inspirovat během studia. Postupně jsem došla k názoru, že subjektivně za nejvíce smysluplnou oblast, ve sféře sociálně-pedagogické, považuji práci s dětmi a mládeží. Nejvíce mě oslovila skupina osob v období mladšího školního věku, staršího školního věku a adolescence. To jsou děti a mladí lidé ve věku zhruba od 6 do 20 let. Zároveň mě během školních praxí oslovili mladí lidé, kteří se vzhledem k normám určeným naší společností dopouštějí chování rizikového. Jednalo se o stáže ve středisku výchovné péče, diagnostickém ústavu a dětském domově se školou. Získané poznatky a zkušenosti mě vedli k zamyšlení, jak se jevům jako záškoláctví, šikana, toxikomanie a dalším dá předcházet. Zároveň jaké vlivy stěžejně ovlivňující děti a mladé lidi.

Výše zmíněné téma jsem použila i při předešlém studiu na vyšší odborné škole, také jako závěrečnou práci a natolik mě nadchlo, že jsme se tomu rozhodla dále věnovat i ve své bakalářské práci.

Domnívám se, že všeobecně tématu prevence by se mělo věnovat více pozornosti. Zvláště pak u lidí raného věku, kdy se zachycení nejen sociálně -patologických jevů setkává s největší úspěšností.

Téma prevence ve zmíněné oblasti je poměrně široké. V teoretické části se nejprve zaměřuji nejprve na vlivy, které ovlivňují vzorce chování u mladých lidí. Poukazuji na rodinu, výchovu, společnost, školní prostředí, vrstevnické skupiny a subkultury. V druhé podkapitole se věnuji rozdělení prevence podle zaměření na cílový objekt s bližší zaměřením na sociální prevenci. V následné části se zaměřuji na rozdělení prevence podle stupně preventivních aktivit a uvádím příklady institucí, která se touto problematikou zabývají. Na závěr se věnuji i mládeži antisociální, tedy lidem, kteří se dopouští již závažnějším prohřeškům vůči společnosti.

Smyslem teoretické části práce je osvětlit danou problematiku. Zároveň by čtenáři měla pomoci nastavit nehodnotící postoj k těmto mladým lidem, odstranit předsudky a poukázat na důležitost prevence.

V praktické části pomocí kvalitativního výzkumu zjišťuji, proč děti a mládež využívají konkrétní nízkoprahové zařízení.

Toto zařízení spadá zákonem do sociální služby a v oblasti prevence se řadí do oblasti sociální prevence. Zároveň zde probíhají prevence primární v podobě zajišťování smysluplného volného času a informačních přednášek o zdravém životním stylu. Dotýká se zároveň i

prevence sekundární, jelikož se jedná o odstranění již vzniklých problémů. Proto zde vidím poměrně velké propojení s teoretickou částí.

Cílem již zmíněného výzkumu je na šesti mnou zpracovaných kazuistikách zhodnotit, jaké jsou opakující se důvody využívání nízkoprahového zařízení pro děti a mládež v dané lokalitě.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Příčiny a faktory ovlivňující rizikové chování u mladistvých

1.1. ADHD

Jednou z nejvyskytovanějších, medicínsky zjištěných abnormit, ovlivňující chování nevhodným směrem je ADHD, zkratka pro anglické slovní spojení Attention Deficit Hyperactivity Disorder. Hyperaktivita s poruchou pozornosti tento syndrom byl dříve nazýván také jako lehká dětská encefalopatie (LDE), nebo jako minimální mozková disfunkce (MMD).

Jedná se o neurologickou poruchu, která je charakteristická především trvalým neklidem a velkým kolísáním pozornosti. K dalším symptomům patří impulzivita chování, změny nálad a výrazná neobratnost. Děti obvykle bývají charakterizovány jako často mluvící a neposedné. U adolescenta se tento syndrom projevuje impulzivitou, agresivitou, záchvaty vzteku a sníženým sebehodnocením. Jestliže za přítomnosti ostatních symptomů nejsou přítomny projevy hyperaktivity, jedná se o syndrom ADD, tedy Attention Deficit Disorder, tedy porucha pozornosti. (Matoušek, Kroftová 1998)

Příznaky ADHD se projevují od dětství. A. Train ve své publikaci zmiňuje:

„tuto poruchu je obtížné zjistit dříve než kolem čtvrtého či pátého roku věku, protože u mladších dětí obvykle nemůžeme rozlišit její příznaky“ dále upozorňuje, že: „Problémy se obvykle zviditelní, když dítě začne chodit do školy, kde se mu nedaří, protože je nesoustředěné, nebo kde se kvůli své hyperaktivitě a impulzivitě nedokáže přizpůsobit určitým třídním pravidlům.“¹

Zmíněnou poruchu zjistí psychiatrické vyšetření. Dnešní věda nedokáže určit všechny příčiny ADHD. V minulosti bylo považováno za jasný důvod této poruchy přidušení dítěte při porodu, dnes je toto tvrzení nepřiměřené u většiny případů, i když je pravda, že nedostatek kyslíku poškozuje mozkovou tkáň a u některých dětí to zapříčinilo hyperaktivitu. U dalších jedinců mohly na vývoj mozku působit negativní vlivy v prenatálním období jako infekce, alkoholismus, nebo kuřáctví matky během těhotenství. Výzkumy prokázaly, že syndrom ADHD má i dědičný původ. (Matoušek, Kroftová 1998)

¹ TRAIN, Alan. *Specifické poruchy chování a pozornosti*. Praha: Portál, 1997.

ISBN 807 -17 -813 -12

1.2. Vliv rodiny

Rodina je vůbec jedna z nejdůležitějších skupin, které ovlivňují lidské chování. Matoušek ve své knize uvádí, že: „rodina je tradičně považována za hlavního činitele, jenž svým selháváním dětem umožňuje kriminální chování.“²

Vliv rodiny začíná již při početí potomka, významnou roli hraje chtěnost a nechtěnost dítěte ze stran obou rodičů. V těhotenství chování matky, která svým jednáním může ohrozit plod a přenáší na něj i svoje psychické rozpoložení. Zhruba od třetího měsíce těhotenství má plod částečně vyvinuté smyslové orgány. Dítě je plně cítící tvor. Plod vnímá matčin hlas, také vnímá matčin spánkový rytmus. V počáteční fázi těhotenství je systém reakcí plodu na stres úzce spojen s matčíným: „když se matka rozčiluje nebo stresuje, vzroste v jejím krevním oběhu množství kortizonu a skrze placentu se kortizon dostane také do krve plodu.“³ Nepatřičné chování matky v těhotenství může způsobit nejen zdravotní komplikaci jedinci, ale také přispívá k dalším problémům potomka, jako jsou specifické poruchy učení. Další a jednou z nejdůležitějších událostí v životě každého jedince je porod. Složitý porod může zanechat psychické následky na celý život. V raném postnatálním období, dítě závislé na matce potřebuje její blízký fyzický a psychický kontakt pro vytvoření bazální důvěry. Později mezi dítětem a otcem a dalšími členy rodiny. Zhruba první tři roky života, včetně období prenatalního, jsou odbornou veřejností považovány za nejvýznamnější pro tvorbu jedincovy osobnosti. Postupně se dítě ztotožňuje s rodičem stejného pohlaví, utvářejí normy a velkou rolí mají na tvorbě morálního úsudku. Proto je předpoklad, že rodiče dopouštějící se nepatřičného chování tento jev přenáší na své potomky. (Brisch 2012)

Odborníci zabývající se rizikovou mládeží se přiklánějí k názoru psychoanalytika Erika Eriksona, že mladiství si svou osobní identitu vytvářejí v průběhu dramatických střetů s rodiči, případně jinými dospělými osobami. V období dospívání zároveň začíná vliv rodičů klesat, dospívající začínají dávat přednost normám vrstevnické skupiny. Tyto normy také

² MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2

³ BRISCH, Karl Heinz. *Bezpečná výchova: budování jisté vztahové vazby mezi rodiči a dětmi*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0063-5.

dodržují, nedodržení norem ve skupině se trestá i vyloučením ze skupiny, což je v tomto věku trest tvrdý.

V rodinách někdy dochází k tak závažným konfliktům, že dojde k rozvodu a dítě vyrůstá v neúplné rodině. I když rozvod není z historického pohledu žádný nový jev, v dnešní době kdy církev nemá tak dominantní vliv a společenský vývoj jde i v otázce rozvodu dopředu, dochází k jeho usnadnění a výskyt rozvedených rodin je v dnešní době vysoký. Neúplná rodina se „stále statisticky významně častěji vyskytuje jako charakteristické rodinné zázemí u delikventních osob“⁴

Velký význam má pro zdravý rozvoj dětí vzor obou rodičů a autorita hlavně ze strany otce.

Dříve platilo pravidlo, že většina delikventní mládeže pocházela ze slabších sociálních vrstev. To se poslední dobou mění. Stoupá kriminalita dětí a mládeže z dobře situovaných rodin. Důvodem mohou být vnitřní konflikty v rodině, nebo nedostatek času rodičů na dítě. Děti se pak často dostávají do vrstevnických skupin, kde za účelem být konečně středem pozornosti udělají cokoliv, aby se do skupiny zařadily.(Matoušek, Kroftová 1998)

⁴MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-19-9.

1.3. Výchova

V globálním pojetí je výchova specifická lidská činnost, která má adaptační, anticipační charakter ve snaze komplexního formování člověka. V antické, středověké a v moderní tradici je považována za něco, co nás vede k vyšším morálním a myšlenkovým standardům, záležitostí kultivace a pozvednutí člověka na vyšší úroveň. V posledních desetiletích se však výchova mění na model výchovy jako společenského, kulturního a psychologického problému.

Konkrétní představy o výchově se různí podle myšlení, kultury či hodnot. Výchovou se lidé zabývají již od nepaměti, názor na ni nikdy nebyl jednotný. Martin Strouhal ve své knize uvádí dvě základní východiska v myšlení o výchově.

„Máme tedy dva modely, dvě obecná pojetí člověka a tomu odpovídající koncepce výchovy. Jedno (novověkou filosofií a vědami inspirované), pojetí tvrdí, že tam, kde je člověk chápán jako soubor vrozených sil či možností k sebeuskutečnění, je úkolem výchovy tyto potence pouze rozvinout, explikovat. Druhé (klasické a svými kořeny sahající až do antiky) pojetí vyhláší, že je-li lidskost člověka chápána vůči metafyzickému horizontu, k němuž se má člověk celoživotně dopracovávat, má být odpovídajícím způsobem orientována i jeho výchova: chce jej přivést k tomu, co mu původně není vlastní.“⁵ Od nástupu modernity až po současnost dochází k vytváření nejen stále nových výchovných přístupů, ale nových pedagogických směrů.

Když se podíváme na konkrétní pojetí výchovy pedagogů a rodičů, je to výsledek jejich vlastních zkušeností z výchovného působení ve škole a v rodině v době jejich dětství puberty a adolescence. Napodobování vzorů, studia na pedagogických školách a fakultách a působením masmédií. Takto jsou rodiče a pedagogická veřejnost vázána ke svým modelům výchovy, které nemusí svými parametry odpovídat pozitivnímu vývoji jedince. Pro dobrý morální vývoj není nutné zříkat se svého modelu výchovy, ale dále se vzdělávat, snažit se hledat jeho slabiny, vyhýbat se jim a tak předcházet negativním vlivům subjektivního postoje na vychovávaného jedince. (Strouhal 2013)

⁵ STROUHAL, Martin. *Teorie výchovy: : k vybraným problémům a perspektivám jedné pedagogické disciplíny*. 2013. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4212-0.

1.4. Úloha školy a osobnost pedagoga

Školní prostředí má na dítě neodmyslitelný vliv, jelikož děti v tomto kolektivu tráví velké množství času a škola reprezentuje obecné hodnoty společnosti. Děti a mládež v ní tráví mnoho let v době, kdy se jim formuje osobnost. Školní kolektiv se dá považovat za jeden z nejdůležitějších pro socializaci dítěte.

I když je české školství zaměřené převážně jako kognitivní záležitost. Tomu odpovídá i zavedení víceletých gymnázií v roce 1989. Novověká škola však nikdy nebyla instituce, která by se zajímala pouze o vzdělání a aspekty výchovy by přenechávala pouze rodinám, nebo jiným institucím. Úkolem školy je zajistit primární prevenci. Dále zabránit, nebo spíše zachytit rizikové chování dítěte a to ve spolupráci s rodinou či odborníkem.

Nástup do školy je pro dítě velkou změnou. Jedinec se musí naučit určitému režimu, ztrácí výlučné postavení, které mělo v rodině a musí se přizpůsobit ostatním. Školní třída je organizovaná skupina dětí stejného věku. V průběhu let se v tomto kolektivu vytváří systém rolí a norem. Ve třídě se vytváří obvykle skupiny a už v této fázi je riziko, že zde může vzniknout asociální parta.

Velkou roli zde hraje učitel, který preferováním, nebo zatracováním některých dětí může nevědomě tyto sklony podporovat. Úloha učitele je nejen předávat znalosti, ale utvořit si s každým dítětem pozitivní vztah, přistupovat k žákovi s individuálním přístupem a bez předsudků. Důležitá je motivace, kladné ohodnocení, nejen na počátku školních let. Pozitivní myšlení a smíření s tím, že děti a mladiství jen těžko objektivně ocení kvality vyučujícího, budou pozitivně a s nadšením reagovat na přípravu a realizaci jeho výuky. Pedagog by měl být vzorem pro děti i mládež a měl by ukazovat správný směr života. Proto při absenci některých osobnostních vlastností a nedodržování již zmíněných zásad může být jedním z faktorů, které podpoří rizikové chování u žáků.

Vyučující může jako jeden z prvních zachytit změny chování u svých svěřenců. Například častá absence a problémové omlouvání, může být prvním znakem záškoláctví, změny chování, prospěchu, vzhledu mohou být prvním příznakem drogové závislosti, nebo problému v rodině. Právě ve školním kolektivu často dochází k šikaně. Úloha učitele je v těchto případech sledování problému, nasazení výchovných opatření, ke kterým je kompetentní, případné přivolání vhodného odborníka individuálně, podle problému.

(Kraus, Poláčková a kolektiv 2001)

1.5.Vliv společnosti a medií

Primární důvod vzniku společnosti byla především snaha jednotlivců přežít, dále zesílit, prosperovat a prosazovat své cíle. Aby společnost mohla fungovat, musí v ní existovat určitá pravidla a hodnoty, které jí dávají řád. Dodržování tohoto řádu nazýváme morálkou. Podoba této morálky se liší společnost od společnosti a také s vývojem společnosti. Společnost a kultura tedy určují všeobecné hranice tzv. normálního chování.

V dnešní době žijeme v komunikačním světě, lidé komunikují stejnou měrou, jakou se vyvíjejí komunikační technologie. Velký vliv nejen na děti a mládež mají média, v posledních letech hlavně internet.

V televizních pořadech a počítačových hrách mnohdy dochází k zobrazování násilí a jeho zlehčování. Tím je ohrožen psychický, sociální a morální vývoj. Navíc televize pro větší úspěšnost s nástupem reality show, dává do vysílání i skutečné záběry z bezpečnostních kamer atd. „Škodlivé účinky na děti a mládež může mít jak násilí fiktivní, tak naturalisticky popisované násilí skutečné, tak i nejasná hranice mezi tím, co se opravdu stalo a co nasadili pro větší účinnost autoři pořadu. Za normálních okolností má dítě již ve středním věku schopnost distancovat se od předváděného násilí a zaujímat k němu kritický postoj. Tato kritičnost se však dá vhodným druhem zábavného podání scén s násilím oslabovat" ⁶

K dalším negativním jevům patří vulgární zobrazování sexu, což snižuje lidskou důstojnost, může se objevovat agresivita zaměřená proti některým náboženským, politickým, etnickým či jiným skupinám, což prohlubuje společenské předsudky a vede k nápodobě.

Informační technologie mohou být zneužívány ke kyberšikaně. Tedy šikanování prostřednictvím technologií. Jedná se o zasílání urážlivých, nebo zastrašujících zpráv na mobilní telefony, případně internetové komunikační stránky, ale i o vytváření internetových stránek, které pomlouvají, urážejí, eventuálně ponižují konkrétní osobu, zneužívají cizí účet a podobně. V posledních letech média začínají zjišťovat své nežádoucí působení na mládež například tím, že zdůrazní, že tento pořad není vhodný pro děti a mladistvé, nebo zamezí přístup na určité webové stránky lidem pod 18 let.(www.policie.cz)

⁶ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2

1.6. Vrstevnické skupiny

Hlavním prostředkem při hledání vlastní identity na prahu dospělosti je vrstevnická skupina, jenž je v tomto období pro adolescenta hlavní skupinou, obvykle zastupující svým vlivem ostatní skupiny. Děti a mládež tráví čas ve formálních skupinách (škola, zájmové organizace), nebo ve skupinách neformálních v místě bydliště. Nároky na přijetí do vrstevnické skupiny bývají často vyšší než ve všech jiných skupinách.

Kriminalita mládeže, konzumace omamných látek a další rizikové chování je páčáno většinou ve skupinách neformálních.

Ve většině případů funkčních rodin nepřináší příklon dítěte k vrstevníkům během dospívání rozchod s rodiči ani přetrhání vazeb. Pro mládež z dysfunkčních rodin je přijetí do vrstevnické skupiny důležitější, než pro mladé lidi žijící v rodinách poskytující přiměřenou míru podpory a úměrné vytyčující meze jejich chování. „U dětí frustrovaných nízkou podporou rodiny je pravděpodobné, že potřeba kladného přijetí vrstevnickou skupinou bude ještě silnější než u dětí s dobrým rodinným zázemím. Na tyto děti má vůdce party velký vliv a také ho využívá.“⁷

1.7. Subkultury mládeže

Subkultura je skupina obvykle mladých lidí, která se svými postoji, životním stylem, hodnotami a vzhledem odlišuje od majoritní populace. Hlavním znakem subkultury je odlišení od dominantní kultury. Přesná definice je z důvodu velkého množství přístupů a studia nemožná. S pojmem subkultura se prvně setkáváme počátkem 40 let 20. Století. Česká společnost se subkulturami mládeže setkává od šedesátých let minulého století. V minulém režimu byli příznivci subkultur považováni za „provokatéry a nepřátelé režimu“. Největší rozvoj subkultur mládeže a stylů nastal po roce 1989. V dnešní době jich je po České Republice nespočetně. Dle Mareše, Smolíka a Suchánka: „je subkultura často definována prostředím, v němž je tolerováno a vykonáváno něco, co je majoritou považováno za deviantní nebo co skutečně, např. podle platných zákonů, deviantní je. Potom obvykle bývá ostatní společností odmítána, odsuzována, stavěna do podřadné pozice a může čelit i nenávisným postojům.

⁷ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2

Pokud není považována přímo za deviantní, požívá v očích majority alespoň vědomí jinakosti a odlišnosti.⁸

V subkulturách se často dochází k nepatřičnému chování, jako je agresivita proti etnickým skupinám, výtržnictví či konzumace drog. Některé skupiny, které se dopouštějí negativního chování, se můžou odvolávat na subkulturu a po své si vykládat její pravidla.

⁸ MAREŠ, Miroslav, Josef SMOLÍK a Marek SUCHÁNEK. *Fotbaloví chuligáni: evropská dimenze subkultury*. Brno: Centrum strategických studií; Barrister & Principal, 2014. ISBN 80-903333-0-3.

2. Rozdělení prevence podle zaměření na cílový objekt

2.1. Situační prevence

Situační prevence je již zaměřena výhradně na prevenci kriminality, zdraví, bezpečnosti, života občanů a na ochranu veřejného pořádku.

Cílem této prevence je pomocí různých aktivit omezit kriminálních chování a zvýšit pravděpodobnost odhalení pachatele, prostřednictvím fyzických a technických opatření.

Formy situační prevence rozdělujeme na klasickou ochranu (mříže, bezpečnostní zámky a další mechanické prostředky), technickou ochranu (elektrická zabezpečení, kamerové systémy a podobně) a fyzickou ochranu (policii, bezpečností agentury a další).

Tato prevence vychází ze zkušenosti, že určité trestné činy se zpravidla dějí v určitých lokalitách či v podobný čas. V České Republice má na starosti situační prevenci městská policie a samospráva obcí.

Příkladem je, že velké množství kapesních krádeží se děje v MHD, jelikož tam je početná skupina lidí. V tomto případě k této prevenci patří informovat veřejnost, tedy vylepením informačních letáčků na místě krádeží, či zavedení bezpečnostních kamer pro lepší odhalení pachatele. (Matoušek, Kroftová 1998)

2.2. Prevence viktimmnosti

Prevence viktimmnosti je prevence kriminality, která připravuje skupinu osob na bezpečné chování orientované na kriminogenní situace a psychickou připravenost ohrožených osob.

Jedná se o skupinové, nebo individuální právní, psychologické zdravotní a technické poradenství a nácviku reagování v situaci ohrožení. Viktimizace, proces stávání se obětí, je podmíněna viktimitou, tedy predispozicí člověka stát se obětí trestného činu. Z toho vyplývá, že tato prevence má za úkol naučit lidi preventivnímu chování, za kterých podmínek mohou chránit svůj majetek, život a zdraví.

Tyto obecné informace jsou určeny všem, je dobré, když je zaměřena i na jednotlivé sociální skupiny. Cílem této prevence je u cílové skupiny, tedy u dětí a mladistvých příprava, osvojení si a uplatňování preventivních opatření, kterými by mohly snížit riziko svého ohrožení kriminalitou. Využívá metody sociální i situační prevence, podle míry ohrožení na primární, sekundární, či terciární úrovni

Úspěšnost prevence rizikového chování se zvyšuje, jestliže se výše zmíněné prevence kombinují a navzájem doplňují.

3. Sociální prevence

Sociální prevence je všeobecná prevence, která se snaží předcházet, nebo zmírňovat následky u všech sociálně patologických jevů.

V tomto případě se jedná o prevenci rizikového chování u dětí a mládeže, kde v centru pozornosti je především jedinec a jeho sklony k nežádoucímu chování. Dále prostředí, ve kterém probíhají procesy socializace a integrace, jedná se tedy hlavně o rodinu, školu a komunitu v místě bydliště. Významným nástrojem je sociální politika státu, která ovlivňuje nezaměstnanost, školství, soudy policii a podobně. Není však možné vytrhávat jednotlivé sociální jevy z kontextu a dávat je jednoznačně do vztahu s rizikovým chováním.

Cílem této prevence je vytvářet příznivé podmínky v oblasti sociální, kulturní, ekonomické, výchovné, vzdělávací a další. Největší důraz je kladen na výchovu dětí, jak v rodinách, tak ve školských institucích.

3.1. Služby sociální prevence

Ministerstvo práce a sociálních věcí uvádí, že služby sociální prevence může využít osoba, která se nachází v dlouhodobé, nebo okamžité životní situaci, že potřebuje pomoc s jejím vyřešením.

„Jedná se o různé případy, například ztráta domova, závislost na návykové látce, rozpad rodiny, hrozba násilím, dlouhodobá nezaměstnanost a mnoho dalších závažných událostí, které oslabují člověka v prosazování jeho oprávněných práv a zájmů a současně jej mohou vylučovat z běžného života společnosti.“⁹

Zákon se zmiňuje a zároveň upravuje sedmnáct služeb zařazených do zmíněné prevence. Jedná se o telefonickou krizovou pomoc, ranou péči, která je určena dětem do 7let se zdravotním postižením a jejich rodičům. Dále se jedná o tlumočnické služby pro osoby se smyslovým postižením, azylové domy, domy na půl cesty a kontaktní centra. Krizová pomoc, která se dělí na terénní, ambulantní, nebo pobytovou. Následně jsou uvedena sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, sociálně aktivizační služby pro osoby se zdravotním postižením a seniory nízkoprahová denní centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, noclehárny, služby následné péče, sociálně terapeutické dílny, terénní programy, sociální rehabilitaci, intervenční centrum pro oběti domácího násilí a podobně.

⁹ www.mpsv.cz *Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR* [cit. 2015-05-02]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/soc/ssl/obcane/prikklad5>

U většiny těchto programů uživatel uzavírá smlouvu s poskytovatelem sociální služby. Tato Smlouva o poskytování sociálních služeb daného zařízení obvykle obsahuje odkazy vnitřní řád zařízení. Proto je nutné, aby poskytovatel služby seznámil s tímto interním předpisem žadatele o službu. Zákonem je stanoven rozsah služeb, respektive činností, které musí poskytovatel zájemcům o službu nabídnout. Zájemce si konkrétní službu může vyhledat sám, nebo mu s tím mohou pomoci sociální pracovníci obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. (www.mpsv.cz)

S tématem prevence rizikového chování u dětí a mládeže jsou nejvíce spjaty služby domy na půl cesty, Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi a nízkoprahová zařízení pro děti a mládež.

3.1.1. Domy na půl cesty

„Domy na půl cesty jsou pobytovou službou pro osoby do 26 let, které žily dlouhodobě ve školských zařízeních ústavní nebo ochranné výchovy, nebo v jiných zařízeních pro děti a mládež a pro osoby, které byly propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby. Domy na půl cesty mají těmto lidem poskytnout podmínky pro úspěšný samostatný start do běžného života“¹⁰

Mezi základní činnosti této služby patří zprostředkování ubytování, sociálně terapeutické činnosti, zprostředkování kontaktu se společností a pomoc při obstarávání soukromých záležitostí a pomoc při uplatňování práv. Mladí lidé jsou zde ubytováni v prostředí, která má klasické znaky bydlení v domácnosti. Dostává se jim odborná podpora pracovníků při znovu navazující vazby s rodinou. Dále jim pracovníci pomáhají k získávání sociálních vědomostí a dovedností pro následné zařazení do běžného života a jsou jim nápomocni při vyřizování běžných záležitostí například s úřady. Jak dlouho službu mladí lidé mohou využívat je na individuálním zvážení, zpravidla by však přesahovat délku jednoho roku. (www.socialnisluzby-ipjmk.cz)

¹⁰ www.mpsv.cz *Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR* [online]. [cit. 2015-05-03]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/soc/ssl/obcane/priklad5>

3.1.2. Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

Rodina je základ všech lidských společností, fungování a struktura rodiny souvisí s tím, jak funguje společnost. Z tohoto důvodu se rodině věnuje velká pozornost. Za sociálně aktivizační službu pro rodiny s dětmi jsou označovány programy, které si berou za cíl pomáhat všem členům rodiny.

Pracovníci kontaktují rodinu v jejím přirozeném prostředí. Tato služba má široký záběr. Soustřeďuje se na komunikační a vztahové vzorce, fungování a vazby rodiny na místní společenství a různé organizace. Nespolehá pouze na profesionální zdroje, ale využívá všechny dostupné zdroje, mezi které patří širší rodina a podobně.

V zahraničí se používá také pojem udržování rodiny. V našem prostředí je tato služba také nazývána jako sanace rodiny. Sanace pochází z latinského slova „sanare“, což je překládáno jako „uzdravit“.

Sanace rodiny se obvykle zaměřuje na rodiny, které mají vážné potíže v řadě oblastí svého života jako je bydlení, péče o děti, vyskytují se v ní lidé závislí na návykových látkách, osoby dopouštějící násilí na členech rodiny, dopouštějící se kriminality, dospělí zanedbávající potřeby dětí a podobně. (Matoušek, Pazlarová a kol. 2014)

3.1.3. Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež je sociální službou pro děti mládež ve věku od 6 do 26 let. Toto zařízení se buduje tam, kde se nachází sociálně vyloučené lokality s bezprizorními dětmi a mládeží, kteří nevhodně tráví volný čas, nebo se mohou objevovat odchylky chování u této skupiny. Nízkoprahové zařízení se řídí zákonem o sociálních službách 108/2006 Sb. Může je zřizovat obec, nebo nezisková organizace.

Tyto kluby zajišťují vhodné trávení volného času, dále se snaží děti motivovat k lepšímu způsobu života formou různých preventivních programů, nápomocí ve vzdělávání a odbornými konzultacemi s vysokoškolskými pracovníky, kteří zároveň slouží jako identifikační vzory. Snaží se je připravit na zvládání praktického života, formovat osobnost a tvořit morální úsudek. Tyto kluby jsou bezplatné, může je navštěvovat kdokoliv, bez ohledu na rasu a náboženství, pokud dodržuje pravidla zařízení. V klubu platí pravidla, která zakazují užívání drog, alkoholických nápojů, násilí či šikanu.

Přínosem těchto zařízení je prevence kriminality, sociálního selhání ve společnosti, smysluplné naplnění volného času, motivace ke studiu a uplatnění na trhu práce. Dále zaměstnanci poskytují poradenství v právní, sociální a dalších oblastech praktického života.

4. Rozdělení prevence podle úrovně preventivních aktivit a jejich příklady

4.1. Primární prevence

Primární prevence, také nazývána jako prevence všeobecná, je první stupeň, tedy základní prevence, která je zaměřena na celou širokou veřejnost, nebo na skupiny uvnitř populace. Její programy mají přinést prospěch každému jedinci v populaci či určité skupině.

V tomto případě se jedná o primární prevenci skupiny dětí a mladistvých. Cílem této prevence je, aby se děti a mládež neuchylovaly k rizikovému chování, jako je například konzumace drog, pití alkoholu, rasismu, šikaně a podobně. Jedná se hlavně o vytvoření podmínek k smysluplnému trávení volného času, předávání informací mládeži a jejich opatrovníkům, vzdělávací a výchovné programy, které by měly předcházet nepatřičnému chování i u dětí a mládeže. V této prevenci je důležitá hlavně škola a rodina a je tedy žádoucí, aby existovala dobrá komunikace mezi rodiči a učiteli. Tato osvěta se děje hlavně ve školách a dalších školských zařízeních a spadají do ní i zařízení, která umožňují smysluplné využití volného času.

4.1.1. Vhodné využití volného času a preventivní programy pro děti a mládež

Jedním z důvodů, proč se mladý člověk může uchýlit ke špatnému chování je nuda a nesmyslné trávení volného času. Volný čas je čas, kdy člověk nemusí vykonávat žádnou povinnou činnost vyplývající z jeho sociálních rolí, ale na základě dobrovolných činností rozvíjí svůj život.

Podle Pávkové (1999) se zmínky o trávení volného času se objevují již od dob středověku., významnou roli však začal hrát až na přelomu 19. a 20. století. Začátkem 20. začínají vznikat první instituce pro volný čas jako anglický Skaut a český Junák. V meziválečném období začíná budování organizací pro všechny generace. Vznikají tělovýchovná zařízení, letní tábory, sdružení dětí a mládeže. Poválečné období zaznamenalo vývoj hřišť a dalších herních prostor, sportovních a turistických zařízení, domů dětí a mládeže a podobně. V 70. a 80. letech byly tyto aktivity poznamenány vznikem problémů mladé generace a pronikají sem vlivy hromadných vzdělávacích prostředků, začíná se vytvářet instituce pro bezprizorní mládež a mládež na okraji společnosti. V devadesátých letech se zásadně změnila situace evropské společnosti, což se projevilo i v oblasti volného času. Instituce se musely vyrovnávat

s konkurenčním prostředím a otevírat se i novým cílovým skupinám, jako je například využití volného času pro handicapované.

V dnešní době je smysluplné trávení volného času samozřejmostí. Na výběr je mnoho institucí, sdružení, spolků, a svazů. Mezi nejvýznamnější patří domovy dětí a mládeže, tělovýchovná zařízení a umělecké školy. Zajišťují využití volného času ve sportovních, hudebních, výtvarných a dalších odvětvích. Jejichž náplní je pravidelná zájmová činnost v podobě kroužků, kurzů a klubů, příležitostná zájmová činnost zahrnující organizované akce výchovně-vzdělávacího nebo a rekreačního charakteru. Volný čas zajišťují i školská zařízení v podobě družin a školních klubů. Volný čas má funkci zdravotní, výchovnou, sociální a preventivní. V primární prevenci je určen celé populaci. Primární prevencí kriminality se zabývá například projekt Prak. U mladistvých je důležité vhodné zvolení koníčků, ale neměl by se podceňovat ani volný čas trávený s rodinou a zapojení v domácnosti.

„Zejména u starších dětí a dospívajících bývá užitečné, když se mohou podílet do určité míry na rozhodování. S tím jde samozřejmě ruku v ruce účast na provozu domácnosti včetně uklízení, praní, nakupování, drobných oprav apod. Děti se tak mohou naučit věci prakticky užitečné, společná práce navíc vyvolává pocit sounáležitosti.“¹¹

Volný čas je důležité vhodně využít i v sekundární a terciární prevenci. Sekundární prevence zahrnuje aktivity zaměřené na kriminálně založené mladé osoby a skupiny, u kterých je pravděpodobnost směřování k rizikové aktivitě. Zároveň je zaměřena i na ty, u nichž je větší pravděpodobnost, že se stanou jejími oběťmi. Příkladem preventivního zařízení je projekt PĚT P. Zaměřuje se na rizikové jedince, u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou iniciátory negativní činnosti. Jejím cílem je tedy kontrola sociálně patologických jevů. Terciární prevence usiluje o zabránění, u těch kdo jsou již negativními jevy zasažení. Terciární prevencí se zabývá projekt LATA, o kterém se zmiňuji níže.

4.1.2. Výchovný poradce a metodik prevence na ZŠ

V dnešní době by na každé základní škole měl být výchovný poradce a metodik prevence. Výchovný poradce poskytuje poradenství žákům a rodičům v oblasti dalšího vzdělá-

¹¹ NEŠPOR, Karel a Ladislav CSÉMY. *Alkohol, Drogy a vaše děti: Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat, jak je zvládat*. Praha: Sportpropag, 1994.

vání a profesní orientace, zprostředkovává a zajišťuje diagnostiku žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Podporuje žáky k úspěšnému zvládnutí docházky. Dále se podílí na vytvoření podmínek pro integraci problémových žáků a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Spolupracuje s pedagogicko – psychologickou poradnou a dalšími institucemi.

Metodik prevence zpracovává a realizuje preventivní programy na téma násilí, záškoláctví, šikany, rasismus a dalších sociálně patologických jevů. Poskytuje poradenství zákonným zástupcům a žákům s poruchami chování, nebo zajišťuje péči odpovídajícího pracoviště, nebo zajišťuje spolupráci s institucemi zabývající se primární prevencí a státními orgány.

Výchovný poradce a metodik prevence obvykle ještě spolupracují s psychologem a připravují společně preventivní plán pro danou základní školu. Neodmyslitelně patří a sehrávají velkou roli v primární prevenci v oblasti školství, kam se s primární prevencí vstupuje nejefektivněji. (www.msmt.cz)

4.2. Sekundární prevence

Sekundární prevence, nazývána také jako selektivní, je druhý stupeň prevence. Tato prevence se zaměřuje na určitou skupinu lidí, u které je zvýšené riziko výskytu určitého problému, nebo kde už se problém začal vyskytovat, a v tomto případě je úkolem předcházet rozvoji a opakování.

V tomto případě se sekundární prevence zaměřuje na cílovou skupinu dětí a mládeže, kde je velký předpoklad rizikového chování tj. sociálně slabé rodiny, neúplné rodiny, děti bez rodičů a děti, v jejichž okolí se vyskytuje nežádoucí chování. Dále děti a mládež, které jeví první známky odchylek v chování, mají zkušenosti s experimentací drog a podobně. Cílem je tuto skupinu dětí a mládeže vzdělávat, informovat, motivovat, zajistit volný čas a v případě již vzniklých poruch jednat s rodinou a co nejefektivněji předcházet opakování.

4.3.1. Práce kurátora, výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy

Kurátor pro děti a mládež je odborný pracovník, který pracuje na orgánu sociálně právní ochrany dítěte. A zabývá se dětmi a mladistvými s poruchami chování či trestnou činností. Řídí se podle zákona 359/1999 Sb. Zaměřuje svoji pozornost na mladistvé, kteří vedou zahálčivý život, jako je například zanedbání školní docházky, nemravný život, kdy spáchali trestní čin, jde-li o děti do 15 let tak čin, který by byl klasifikovaný jako trestný, žije se prostitucí, nebo požívají alkohol a drogy, nebo pokud se dopouštějí útěků od osob odpovědných za výchovu.

Ústavní výchovu určuje soud od ledna 2014 podle občanského zákoníku 89/2012 Sb. § 971: „Jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídit ústavní výchovu. Učiní tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě. Soud přitom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěření dítěte do péče fyzické osoby.“¹²

Předběžná opatření určuje soud, jestli-že jsou řešeny dočasné poměry a ve věci není ještě rozhodnuto, tedy v tomto případě se může jednat o umístění do ústavní výchovy.

¹² Česká Republika. Občanský zákoník: Ústavní výchova. In: 89/2012. 2014.

4.2.2 Střediska výchovné péče

Podle ministerstva školství mládeže a tělovýchovy: „Střediska výchovné péče zajišťují preventivně-výchovnou péči pro děti, žáky a studenty s rizikem vzniku a vývoje poruch chování, přičemž poskytují svou intervenci také rodičům (zákonným zástupcům) nebo škole

Ve střediscích pracují pedagogičtí pracovníci, speciální pedagogové a psychologové, na které se lze obracet v případech problémů v chování dětí, žáků a studentů.“¹³

Střediska výchovné péče se dělí na ambulantní činnost, celodenní pobytovou činnost a stacionář. Ambulantní činnost poskytuje odborné poradenství rodině, spolupracuje se školou a pedagogicko psychologicky se snaží působit na jedince. Klient je může navštěvovat na základě žádosti osob odpovědných za výchovu, nebo mládeži starší 15 let.

Pokud klient vykazuje výraznější známky poruch chování, přechází se na celodenní pobytovou péči, o kterou požádá osoba zodpovědná za výchovu. Zde se s klientem aktivně pracuje. Učí se určitá pravidla a dennímu režimu. Probíhají zde rodinné, skupinové, individuální, pracovní a další terapie. Děti zde dochází do školy, na volnočasové aktivity, jsou sankcionováni a chváleni za své chování.

V závažnějších případech se přechází k stacionárnímu umístění, tedy k internátnímu pobytu, který trvá zpravidla 8 týdnů a požádá o něj osoba zodpovědná za výchovu. Poskytuje speciálně pedagogické a psychologické služby mládeži s rizikem výskytu poruch chování, či jejich projevy a slouží dětem propuštěným z ústavní výchovy k integraci. Cílem této péče je zmírnění, nebo odstranění vzniklých poruch chování, prevence proti dalšímu rozvoji a stupňování. U těchto klientů je podmínka k umístění v tomto zařízení, že nenastal důvod k uložení ochranné, nebo ústavní výchovy.

Středisko spolupracuje se školami a dalšími školními zařízeními, s pedagogicko psychologickými poradnami, s orgány, které se podílejí na prevenci sociálně patologických jevů a drogových závislostí, případně se speciálně pedagogickými centry.

¹³ www.msmt.cz. *Ministerstvo školství ČR* [online]. 2013 [cit. 2014-04-04]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/strediska-vychovne-pece>

4.3. Terciární prevence

Terciární prevence, nazývána také jako indikovaná prevence, je třetí stupeň prevence. Zaměřuje se na skupinu lidí, kteří už mají určitý problém. Tato prevence se zaměřuje především na minimalizaci následků a pokračování problému.

V tomto případě se jedná o terciární prevenci dětí a mladistvých, kteří se aktivně dopouštějí nežádoucího chování. Dopouštějí se přestupku vůči autoritám, nerespektování pravidel, trestné činnosti a podobně. Cíl terciární prevence u dětí a mládeže se zaměřuje především na minimalizaci následků a pokračování nežádoucího chování. Tuto prevenci provádí především zkušení pedagogové a psychologové.

4.3.1. Diagnostické ústavy

Diagnostický ústav je podle zákona č 109/2002, 2§: „Zařízení poskytují péči jinak poskytovanou rodiči nebo jinými osobami, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy rozhodnutím příslušného orgánu, (dále jen "osoby odpovědné za výchovu") dětem s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou. Zařízení poskytují péči podle odstavce 3 rovněž dětem, u nichž bylo nařízeno předběžné opatření.“¹⁴

Diagnostický ústav také může přijímat klienty, kteří nejsou občany České Republiky, ale splňují dané podmínky určené zákonem. Dále může poskytovat péči dětem, o jejichž umístění požádají osoby zodpovědné za výchovu, formou ambulantních služeb, celodenních služeb, nebo internátního pobytu, který trvá zpravidla 8 týdnů. Celodenní a internátní pobyty na základě doporučení odborníka po návštěvě ambulantní péče.

Na základě diagnostiky, zdravotního stavu a volné kapacity umísťuje děti a mladistvé do dětských domovů, dětských domovů se školou a výchovných ústavů, nebo do smluvené rodiny. V případě dobrovolného pobytu zpět do rodiny.

Mimo diagnostiky pomocí pedagogických a psychologických činností se věnuje činnosti vzdělávací, terapeutické, výchovné, sociální a koordinační. Klientovi stanoví individuální plán a snaží se pracovat na jeho nápravě a osobnostním rozvoji.

Diagnostický ústav v závěru pobytu zpracovává kompletní diagnostickou zprávu, ve které navrhuje specifické vzdělávací a výchovné potřeby v zájmu rozvoje osobnosti klienta.

¹⁴ Česká Republika. O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školních zařízeních. In: *109/2002*. 2014.

Pobyt v diagnostickém ústavu trvá zpravidla 8 týdnů. Diagnostický ústav spolupracuje s orgánem sociální ochrany dítěte, rodinou a dalšími zmíněnými organizacemi.

4.3.2. Dětské domovy a dětské domovy se školou

Do dětského domova jsou umísťovány děti zpravidla ve věku od 3 let do nejvýše 18 let, s nařízenou ústavní výchovou, které nevykazují vážné poruchy chování. Rovněž zde mohou být umístěny nezletilé matky spolu s dětmi.

Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova. Úkolem tohoto zařízení je hmotně zajistit děti a mladistvé a dále jim poskytovat výchovné, sociální a vzdělávací zabezpečení. Důraz je kladen na individuální přístup

V posledních letech jsou preferovány domovy rodinného typu. Rozdělení domovů na rodinný typ a internátní typ proběhlo ministerstvem školství již v roce 1970, ale prakticky se v této době vyskytovaly většinou internátní typy. Přední psychologové dlouho poukazovali na nevhodnost internátních zařízení, ve kterých je individualita dětí posunuta až za obecné zájmy kolektivu. Cíl dětských domovů se posunuje od fyzické záchrany k naplnění fyzických a sociálních potřeb. Právě dětské domovy rodinného typu mají se co nejvíce přiblížit prostředí rodiny a nahradit dítěti i citové zázemí. V domovech tohoto typu jsou děti a mladiství rozděleny do skupin, které tvoří tzv. „rodiny“.

Jednou z výhod rodinného systému je možnost zachování sourozenců pohromadě, tím podporují již vzniklé citové vazby. Každá „rodina“ bydlí ve své samostatné bytové jednotce a mají stálé vychovatele, kteří se o ně starají.

Děti a mládež se zde učí, jak funguje domácnost a podílejí se na jejím chodu. Tímto způsobem jsou lépe připravováni pro praktický život, jsou vystaveni menší citové zátěži a je jim předkládán rodinný vzor. Mnoho dětských domovů zřizuje zkušební byty, které umožňují mladistvým před odchodem z dětského domova, zkusit se starat sami o sebe. Mladiství bydlí minimálně po dvou na bytové jednotce bez dohledu vychovatele, mají předem stanovený režim, vedou si sami domácnost, chodí na brigády, učí se jednat s úřady a hospodaří s přiděleným kapesným. (Matoušek 2003)

Do dětského domova se školou jsou umísťovány zpravidla děti od 6let do ukončení povinné školní docházky. Účelem dětských domovů se školou zajišťovat péči o děti s poruchami chování. Tyto děti se vzdělávají zpravidla ve škole, která je součástí zařízení. Pokud během povinné školní docházky pominuly důvody k umístění dítěte do specializované

školy při dětském domově, může jedinec přejít do běžné základní školy, na žádost ředitele dětského domova. Pokud mladistvý po ukončení školní docházky nemůže z důvodu pokračujících poruch chování nastoupit na střední školu mimo zařízení, nebo neuzavře pracovní poměr, je přeřazen do výchovného ústavu.

4.3.3. Výchovný ústav

Do výchovného ústavu jsou umísťovány děti starší 15 let na základě soudního rozsudku, který jim nařídil ústavní výchovu, nebo jim byla uložena ochranná výchova. Do výchovného ústavu může být umístěno i dítě starší 12 let pokud má uloženou ochrannou výchovu a jeho poruchy chování jsou tak závažné, že by nemohlo být umístěno v dětské domově se školou. Ve výjimečném případě zde může být umístěno i dítě starší 12let s nařízenou ústavní výchovou se zvláště závažnými poruchami chování. Další výjimky může udělit ministerstvo.

Výchovný ústav poskytuje péči, kterou by běžně poskytovali rodiče, nebo jiné opatrovnické osoby. Základním pilířem a cílem těchto zařízení je vytvoření příznivého prostředí, které klientovi poskytnou materiální, citové i speciální potřeby. Zmírňovat příčiny a důsledky již vniklých poruch chování, osobnostní rozvoj, přijetí zodpovědnosti za své činy. Stanovit jasná pravidla a sankce. Zajišťovat vhodný rozvoj dovedností, vědomostí a návyků, rozvoj pracovních a sociálních dovedností, aby se klienti po ukončení ústavní výchovy byli schopni co nejlépe zařadit do společnosti.(www.msmt.cz)

5. Alternativní tresty pro delikventní mládež

Alternativní, tedy ambulantní zacházení s pachateli trestné činnosti se na našem území prakticky objevuje od padesátých let minulého století. Cílem alternativních trestů je ponechat odsouzeného jedince na svobodě a uložit jim takový druh povinnosti nebo omezení, který bude působit preventivně proti recidivitě, uspokojí zájmy oběti trestného činu a bude chránit společnost. V pachateli se snaží vybudovat návyky a postoje k řádnému vedení života. Soudy přistupují k alternativním trestům, když osoba není závažně narušená a pobyt na svobodě nebude pro ostatní nebezpečný.

Proto se přistupuje mnohdy k těmto trestům právě u mladistvých, jelikož mladiství mohou prostřednictvím jednorázového trestného činu hledat svoji identitu, snažit se začlenit do vrstevnické skupiny, nebo na sebe nevhodným způsobem poukazovat. Zároveň se tímto způsobem může předejít prizonizaci, tedy ovlivnění odsouzeného negativními vlivem prostředí věznic. Podle Matouška: „Pobyt ve vězení je ve většině případů spojen se ztrátou odpovědnosti odsouzeného za sebe samého, za svoje chování a za svoji budoucnost. Odsouzený po svém propuštění z vězení do značné míry ztrácí schopnost žít na svobodě běžným způsobem života, ztrácí potřebné sociální dovednosti.“¹⁵ V těchto případech efekt vězení není nápravný, ale jedinec se uchyluje ke kriminální subkultuře a recidivě.

K zajištění alternativních trestů je u nás v posledních letech zavedena u soudů funkce probačních pracovníků. Ti mají v popisu své práce provádět narovnání mezi pachatelem a obětí, vykonávat dohled na odsouzeného během zkušební doby podmíněného odsouzení, nebo jiného alternativního trestu.

Je to jedna z nových institucí. Snaží se začlenit obviněného do běžného života a zabránit tak páchání dalších trestných činů. Snaží se zapojit obviněného do procesu vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost. U mládeže se setkává s velkou úspěšností.

K dalším alternativním trestům, které se používají v České Republice, patří například veřejně prospěšné práce, podmíněné zastavení soudního řízení a u mládeže často používané odklony v trestním řízení.

¹⁵ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2

Jeden z významných projektů zabývajících se touto problematikou je projekt LATA. Projekt LATA vznikl v denním sanatoriu Horní Plata a sídlí v Praze. Předchůdcem tohoto projektu byl skupinový program HERMES, který začínal v roce 1990, a jednalo se o práci s rizikovou mládeží ve skupině.

Projekt LATA vznikl v roce 1994, princip je vytváření párů dobrovolník a klient. Dobrovolníci jsou převážně studenti humanitních oborů vysokých škol, nebo vyšších odborných škol se zájmem o dlouhodobou spolupráci. Dobrovolníci i klienti se zavazují, že budou určitou dobu trávit spolu. Její činnost je pomoc ohroženým mladým lidem, jejich rodinám a integrovat pachatele trestné činnosti do společnosti. Tento projekt zasahuje jak primární, sekundární, tak terciární prevence. Ve své práci to zařazují do této kapitoly, jelikož je to jeden z ojedinělých a prvních projektů, který se zabývá mládeží, která prošla výkonem trestu a následnou prací s ní. (Matulová a kolektiv 1996)

PRAKTICKÁ ČÁST

1. Úvod k praktické části

Téma praktické části jsem nazvala: jaké jsou hlavní důvody využívání nízkoprahového zařízení pro děti a mládež

V praktické části této bakalářské práce pomocí výzkumu zjišťuji, jaké jsou stěžené důvody využívání konkrétního nízkoprahového zařízení pro děti a mládež.

Pro vypracování praktické části své bakalářské práce jsem si vybrala techniku kvalitativního výzkumu. Důvodem výběru výše zmíněného výzkumu je můj názor na důležitost individuálního přístupu v práci s dětmi a mládeží, což mně potvrdily i zdroje informací, které jsem použila v teoretické části.

Tato část bakalářské práce navazuje na sociální prevenci z části teoretické, zároveň se dotýká prevence primární a sekundární.

Vybrala jsme si konkrétní nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, kde výzkumnou část budu provádět. Tento nízkoprahový klub provozuje organizace Proxima sociale, o.p.s. v Praze pro zachování anonymity klientů nebudu uvádět konkrétní lokalitu.

V zmíněné organizaci pracuji a mám zkušenost s prací s uživateli NZDM zařízení se kterými budu provádět rozhovor, doplňovat o interní záznamy o těchto uživatelích a následně vypracovávat kazuistiky.

Získané informace mně mohou obohatit o poznatky pro mou praxi a zároveň mohou pomoci ke zkvalitňování dané služby.

2. Cíl a výzkumná metoda

Cílem této části mé práce, je zjistit jaké nejčastější důvody, vedou mladé lidi k vyhledání a využívání služeb nízkoprahového zařízení pro děti a mládež.

Zjištěné informace budou specifické pro danou lokalitu, kde se nízkoprahový klub nachází.

Jako výzkumnou metodu pro sběr informací jsem si zvolila techniku polostrukturovaného rozhovoru. Doplněnou o sběr informací z databáze, kde jsou zaznamenávány informace o využívání sociálního poradenství, dalších služeb uživatelů dané služby a individuálních plánech klientů.

Respondenty jsem vybírala v rovnoměrném zastoupení dívek i chlapců. Budu oslovovat uživatele klubu, kteří danou službu využívají minimálně půl roku. Dále jsem se snažila vybrat mladistvé, kteří ke mně v předešlé komunikaci, jako k pracovníci projevili důvěru. Aby výsledek rozhovoru byl věrohodný. Rozhovor budu realizovat s osmi uživateli jednoho nízkoprahového zařízení.

Služba NZDM je anonymní, proto je uveden pouze název organizace, ne však konkrétního zařízení. Uvádím pouze křestní jména a věk. Respondenty předem upozorním, že se jedná o výzkum do mé bakalářské práce. Pro realizaci rozhovoru si připravím klidnou místnost, kde budu jenom já a uživatel služby. Předem jsem si připravila rozhovor a během realizace použiji tužku a papír na zápis informací.

Abych zjistila skutečné hlubší důvody pro využívání nízkoprahového zařízení pro mladistvé, předem jsem si důkladně připravila polostandardizovaný rozhovor, který obsahuje několik částí.

První část se týká rodiny. V této části jsem chtěla zjistit základní rodinou anamnézu, a jaký je vztah rodičů případně jiných osob k dotazovanému.

Druhý okruh otázek jsem zaměřila na školu, případně pokud dotazovaný není student, na zaměstnání. Jaký je jeho školní prospěch, chování ve škole, jaký je jeho vztah k pedagogům a jestli je přijímán vrstevnickou skupinou. Případný pracovní návyk.

V následné části rozhovoru jsem se zaměřila na volný čas. Jaké má uživatel dlouhodobé zájmy, s kým tráví volný čas, případně jestli jeho trávení volného času nepodléhá sociálně patologickým návykům.

Poslední okruh je ze samostatného využívání NZDM. Jak se o zařízení dozvěděl, proč zařízení vyhledal. A závěrem jaké je jeho subjektivní vnímání zařízení.

Při realizaci rozhovoru se budu držet předem připravené struktury. Podle situace klienta budu otázky individuálně upravovat, nebo doplňovat.

Na závěr budu informace zpracovávat a doplňovat o záznamy z již zmíněné databáze. Tedy jakéhosi záznamu o problémech klientů, které v zařízení řešili.

Ze získaných informací zpracuji anamnézu a kazuistiku. Ve výsledku vyhodnotím, jaké jsou opakující se důvody využívání této služby. Tedy jaká je nejčastější zakázka od klienta, navíc se zaměřím na latentní problémy, které se v životě těchto mladých lidí nejčastěji opakují.

3. Struktura nízkoprahového zařízení Proxima sociale o.p.s.

Zmíněné nízkoprahové zařízení pro děti a mládež zřizuje organizace Proxima sociale o.p.s., která byla založena roku 1993 a svoji činnost zahájila roku 1995. Zaměřuje se na několik oblastí prevence a krizovou pomoc. Nabízí školám primární a selektivní prevenci, zaměřuje se na sanaci rodiny, zřizuje občanskou poradnu a nabízí pomoc lidem, kteří se ocitli v akutní krizi a jsou bez přístřeší, v podobě azylového bytu.

Poslední oblast jejího působení je program zřizující nízkoprahová zařízení a terénní sociální programy v několika lokalitách v Praze a jedno i mimo Prahu. Tyto služby provozuje pod záštitou České asociace streetwork. Několik jejich služeb prošlo audity, které zjišťují kvalitu poskytovaných služeb. Tyto služby zřizuje na základě poptávky od městských částí, které poskytují finanční podporu pro dané zařízení. Programy mimo jiné finančně podporuje i magistrát města Prahy a ministerstvo práce a sociálních věcí.

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež neboli takzvaný nízkoprahový klub. Jedná se o bezpečné zázemí, kde mladí lidé mohou trávit svůj volný čas. Je vybaveno jako klasický klub pro aktivity mladistvých, které využívají počítač s internetem, psacím stolem, sedací soupravu, stolním fotbalem, apod. Má také samostatnou kontaktní místnost, kde se provádí individuální nebo skupinové poradenství, konzultace, pomoc se studiem a další.

Nízký práh znamená, že klub může navštěvovat určitá cílová skupina. Zde se jedná o mladistvé od 12-19 let, bez ohledu na rasu, náboženské vyznání. Tyto služby jsou poskytovány bezplatně. Samozřejmostí je anonymita klientů. Uživatelé služby musí dodržovat jasně stanovená pravidla. Hlavní z těchto pravidel je přístup do klubu bez alkoholu, bez agrese a bez drog. Nízkoprahové zařízení mohou primárně využít ze dvou důvodů. Jednak jako bezpečné místo pro trávení volného času, nebo mohou využívat rady a pomoc při řešení obtížných životních situací vystudovaných sociálních pracovníků, kteří mají příslušné vzdělání podle zákona 108/2006 Sb. Pracovníci jim bezplatně poskytnou odbornou radu ohledně jakéhokoli tématu, nabídnou pomoc, případně je odkáží na další organizace.

Se zájemci o tuto službu můžeme spolupracovat dlouhodobě i krátkodobě. Vytváří se s nimi individuální plán, kdy zájemce přijde s nějakým problémem – zakázkou a pracovníci mu pomohou s jeho řešením. Vztah klienta a pracovníka je založen na rovnocenném partnerství, nejedná se tedy o autoritativní přístup, jako je například v klubech při základních školách. Pracovníci mají za prostor odpovědnost, mohou proto uživatele služby vykázat, případně udělit sankci zákazu vstupu do klubu.

Klub je propojen a obohacen i o přednášky spadající do primární prevence. Obohacen je například přednáškami o extrémismu nebo o bezpečném sexu.

Zaměstnanci pravidelně školí a jejich práce podléhá supervizím a týmovým intervizím, aby se udržela kvalita a objektivita poradenské činnosti.

Dále se pod záštitou zařízení organizují akce, které podporují smysluplné trávení volného času. Mezi ně patří fotbalové turnaje, hudební festivaly, více denní akce mimo Prahu a spaní na klubu po dohodě a kontrolou pracovníků.

4. Rozhovor použitý pro získání informací

Otázky z okruhu rodiny

- S kým žiješ ve společné domácnosti?
- Jsou tvoji rodiče rozvedeni? Případně kolik ti bylo let, když se rodiče rozvedli?
- Máš nějaké sourozence?
- Pokud je na předešlou otázku tvoje odpověď Ano. Kolik sourozenců máš a jak je mezi vámi věkový rozdíl?
- Svěřuješ se svým rodičům, nebo někomu jinému z rodiny?
- Kolik času trávíš s rodinou?
- Jaký je tvůj vztah s rodiči dalšími rodinnými příslušníky?
- Jak by si popsal svoji rodinu?

Otázky z okruhu školy a zaměstnání

- Jsi student, nebo pracující?
- Jaký je/byl tvůj obvyklý školní prospěch?
- Měl si někdy nějaké kázeňské postihy?
- Pokud si v předešlé otázce odpověděl Ano. O jaké kázeňské postihy se jednalo?
- Chodíš/chodil si do školy rád?
- Z jakého důvodu do školy rád chodíš/ nechodíš?
- Máš ve škole někoho, komu důvěřuješ? (učitele/kamaráda)
- Jak by si popsal svůj vztah ke škole, nebo k zaměstnání?

Otázky z okruhu volného času a vrstevnické skupiny

- S kým trávíš nejraději volný čas?
- Kde jsi potkal nejvíce svých kamarádů?
- Jak by si své kamarády popsal?
- Máš nějaký zájem, nebo kroužek, který pravidelně navštěvuješ/provozuješ?
- Máš nějaký zájem, kterému se věnuješ už od dětství?
- Máš nějakou zkušenost s alkoholem, cigaretami, nebo drogou?
- Pokud je tvoje odpověď ano. Můžeš podrobněji popsat, jaká je tvoje zkušenost?
- Navštěvuješ bary, diskotéky, nebo herny?

Otázky z okruhu využívání služeb NZDM

- Jak si se o NZDM klubu dozvěděl?
- Proč si vyhledal klub NZDM?
- Jak by si popsal svůj vztah s pracovníky?
- V jaké oblasti ti pracovníci klubu pomohli, nebo poradili?
- Našel sis zde v klubu kamarády?
- Využíváš klub spíše k setkávání s přáteli, nebo protože potřebuješ pomoc pracovníků?
- Dozvěděl ses během návštěv klubu nějaké podstatné informace, na které by ses nemohl někoho jiného zeptat?
- Našel si nějaký zájem během spolupráce s NZDM?

5. Kazuistiky

5.1. Petra 16 let

Anamnéza:

Petra má rozvedené rodiče, rozešli se, když jí bylo osm let. Společnou domácnost Petra sdílí se dvěma nevlastními mladšími sourozenci, matkou a jejím partnerem. Na základní škole patřila prospěchově k průměrným žákům s občasnými kázeňskými postihy. Po základní škole nastoupila na SŠ. Ve volném čase nemá žádné hlubší zájmy, kterým by se pravidelně věnovala. Mezi vrstevníky se necítí dobře ve velké skupině.

Kazuistika:

Petra začala navštěvovat klub po ukončení školní docházky, dozvěděla se o něm od dívky, se kterou chodila na SŠ. Nepovažovala ji za kamarádku, jelikož ji znala jen pár týdnů. Tato dívka byla v klubu jen párkrát a následně ho přestala navštěvovat. Petra klub prvně navštívila pouze ze zvědavosti.

Svůj volný čas trávila spíše zahálčivě. Po příchodu na střední školu se začala věnovat psaní do školního časopisu. Jelikož paní učitelka, která byla zodpovědná za organizaci časopisu, ze zdravotních důvodů musela odejít, převzala to jiná a ta podle slov Petry tomu nevěnuje tolik času a nedůvěřuje jí.

Svůj vztah s rodiči popisuje jako komplikovaný, nerozumí si s nimi, nejde za nimi s žádným problémem, netráví spolu čas a pokud je to možné zdržuje se mimo domov. Myslí si, že její matka a nevlastní otec více věnují jejím mladším sourozencům. Podle jejich slov po ní chtějí, aby si sama při škole chodila vydělávat peníze, nechtějí ji dávat finance na základní věci do školy. Tento důvod vede Petru k brigádám ve fastfoodech, kam chodí i v době, kdy by měla být na vyučování. S vlastním otcem se nevidá, nejeví o ní zájem. Petra o svých vzpomínkách na dětství mluví negativně, tudíž ho také nechce vidět. S ostatními členy rodiny se vidá jen zřídka.

Na základní škole měla dívka občas problémy s kázeňskými postihy. Do školy nerada chodila hlavně kvůli učitelům, nikdy si s nimi moc nerozuměla. Na střední škole má problémy s učením, ale vždy se jí podaří zvládnout předmět alespoň na dostatečnou.

Považuje se za kuřačku a občas experimentuje s alkoholem. Většinou užívá legální drogy o víkendech, když s kamarádkou ze střední školy navštěvuje diskotéky a podobné večerní podniky. S tvrdšími drogami nemá zkušenosti.

V klubu nevyhledává přítomnost ostatních mladých lidí, a když už ji vyhledá, tak jen příležitostně. Raději je sama někde mimo skupinu. Případně přijde za pracovníkem s problémem, který chce řešit a poté odejde z klubu. Nebo pracovníky kontaktuje a chce si s nimi domluvit individuální schůzku.

Závěr:

Petra nejvíce využívá rady a pomoc ohledně školy a brigád, často je její zakázka doučování. Dále vyhledává pracovníky k rozhovorům o vztazích v rodinných a vrstevnických. Často se ptá na obecně známé informace, které jsou s tímto věkem spojené a běžně mohou poskytovat rodiče, škola, nebo jiné starší osoby.

Podle slov klientky se domnívám, že se necítí být přijata v rodině, vrstevnické skupině a nemá ani pozitivní zkušenosti ze školy. Domnívám se, že Petra projevuje k pracovníkům důvěru. A pocítuje v nich oporu jako k dospělé osobě, kterou nikde jinde subjektivně necítí. I když přímo nevyhledává bližší kontakty vrstevníků, může, zde pocítovat, že patří do dané sociální skupiny.

5.2. Daniel 19 let

Anamnéza:

Daniel pochází ze Slovenské Republiky, kde vyrůstal v ústavní výchově, je romského etnika. V osmnácti letech, po ukončení ústavní výchovy, neměla kam jít, přestěhoval se k babičce do České Republiky. Otce je neznámý, s matkou udržuje pouze povrchní vztah. Má dva mladší sourozence, se kterými se nestýká

Momentálně bydlí ve společné domácnosti ještě se strýcem, matkou a jejím přítelem. Bytové podmínky nejsou přijatelné, co se týče velikosti bytu a počtu lidí, kteří jej obývají. Daniel zde nemá téměř žádné soukromí.

Často mění své zájmy, postoje a názory. Ve skupině vrstevníků nebývá oblíbený, několikrát šikanovaný. Přesto je velmi komunikativní, vyhledává společnost a rád bývá středem pozornosti. Po ukončení základní školy nastoupil na OÚ obor malíř, to se mu nepodařilo dostudovat.

Kazuistika:

Daniel zhruba po třech měsících po přestěhování se do České Republiky, potkal terénní sociální pracovníky, dozvěděl se o klubu a poté začal soustavně navštěvovat klub i vyhledávat pracovníky v terénu.

Po odchodu z dětského domova neměl kam ani ke komu jít, proto se ho ujala babička, která původně bydlela v bytě 2+kk sama. Během dvou měsíců se k babičce nastěhoval i strýc. Následně se přistěhovala Danova matka a posléze i její přítel. Babička chodí do práce, aby finančně zajistila chod domácnosti. Další členové rodiny finančně nepřispívají na chod domácnosti.

Daniel nemá silnější citovou vazbu k nikomu z rodiny. Matky přítel jej neakceptuje a soustavně uráží. Podle některých záznamů z jeho vyprávění se k němu matka chová chladně, nestaví se do sociální role matky a někdy na něj ukazuje nevhodné sexuální gestikulace.

Bydlí na sídlišť v okrajové části Prahy. Sídlišť má charakter maloměsta a je zde rozšířená romská menšina. Tito lidé fungují jako velká rodina a Daniela mezi sebe berou a snaží se mu pomoci. Vrstevnická skupina ho přijímá jako součást komunity, snaží se mu však vyhýbat.

Daniel kouří od nástupu na základní školu, alkohol a jiné drogy neužívá. Jednou se nechal vrstevníky z místa bydliště přemluvit ke konzumaci alkoholu, následně měl toxickou psychózu a byl odvezen do psychiatrické léčebny.

Současným problémem je vyhledání práce. S touto zakázkou přišel za sociálními pracovníky. Vzhledem k nízké klasifikaci a rasovým předsudkům naší společnosti, se mu to nedaří.

Zároveň slýchá od své rodiny, že by se měl odstěhovat a nazývají ho tzv. „povalečem“. Zatím se mu podařilo pracovat jen brigádně. Našel si zaměstnání, které nebylo podloženo smlouvou. S tím má špatné zkušenosti, jelikož mu nezaplatili domluvenou mzdu. Zároveň nechce využívat dávky hmotné nouze, což považuje za ostudu. Na úřad práce se šel přihlásit až po podání informací pracovníkem nízkoprahového zařízení. Zároveň nemá zajištěné zdravotní ani sociální pojištění a nabíhají mu dluhy vůči státu.

Závěr:

Klient nejvíce využívá pomoci pracovníku při hledání zaměstnání. Pracovníci jej vedou k tomu, aby byl samostatně schopný si najít práci. Také se snaží Daniela učit, co všechno je potřeba k podávání žádostí. Dostává se mu informací o dluhové problematice, která je spojena s nezaměstnaností. Také mu jsou nápomocni při řešení věcí s úřadem práce. Je demotivovaný z důvodu, že nemůže najít zaměstnání a svět kolem sebe považuje za špatný. Nemá podporu v rodině a chybí mu smysl života.

5.3. Simona 16 let

Anamnéza:

Simona žije ve společné domácnosti s vlastními rodiči, prarodiči z matčiny strany a dvěma mladšími bratry - dvojčaty. Rodiče pracují jako řidiči kamionu, tudíž netráví doma mnoho času a výchova je přenechána na prarodiče. Klientka vždy byla živé dítě se špatnou koncentrací pozornosti. Ve škole prospívala s podprůměrnými výsledky. Minulý rok nastoupila na OU obor keramička. První ročník nedokončila z důvodu vysoké absence a několika neklasifikovaných předmětů. Simona je spíše samotář. Pohybuje se výhradně ve společnosti chlapců. Mezi její zájmy patří manuální práce - šití, keramika, vyšívání, kreslení a ráda poslouchá hudbu.

Kazuistika:

Simona vyhledala služby NZDM před půl rokem, přišla k nám náhodně s partou kluků. Simona měla od základní školy problémy se záškoláctvím, konzumací alkoholu, marihuany a experimentací s tvrdšími drogami. Vždy ji přitahovala závadová parta. Poslední dobou často utíkala z domu a sama se přiznává ke konzumaci pervitinu i několikrát týdně. Má dlouhodobé problémy s prarodiči, nerespektuje je, vulgárně jim nadává a babičku agresivně napadla - shodila ji ze schodů. Nyní je Simona v péči kurátorů, kteří řeší, zdali bude umístěna do diagnostického ústavu.

Do svých vrstevnických vztahů projektuje špatné rodinné vztahy především s osobami ženského pohlaví. Dívka tvrdí, že má z velké části objektivní pohled na svoji situaci. Nejprve se s pracovníky vůbec nechtěla bavit a byla jen ve skupince kluků, se kterými přišla. Několikrát byli i vykázáni na celý den klubu, jelikož byli očividně pod vlivem marihuany a alkoholu. Následně si na pracovníky zvykla a občas za nimi zajde. Nebo jim napíše, když potřebuje dozvědět nějaké informace. Poslední době s nimi řeší umístění do diagnostického ústavu.

Závěr:

Simona s pracovníky chtěla podat informace ohledně školy a brigád. V poslední době s nimi vedla rozhovory na téma umístění do diagnostického ústavu.

Dívka není a nikdy se necítila být přijata ženami stejného věku. Má problém se zařadit do společnosti a necítí sounáležitost v rodině.

Jelikož dívka navštěvuje zařízení krátce, tak nemáme více informací.

5.4. Lucie 14 let

Anamnéza:

Lucie žije ve společné domácnosti s matkou, otcem a mladším bratrem. Žijí ve velmi dobrých bytových podmínkách. Má ráda psy a jednoho vlastní. Lucie ve škole nemá kázeňské ani jiné problémy, vždy patřila k chytřejším žákyním. Mezi její zájmy patří sport a cestování. Od dětství závodně tancuje a s rodiči pravidelně cestuje. Je aktivní, působí sebejistě, charakterně, občas je její chování drzé a rozmazlené.

Kazuistika:

Lucie navštěvuje zařízení pravidelně již dva roky, už si přesně nevzpomíná, proč a kdy do zařízení přišla.

Do klubu chodí občas trávit volný čas. Patří mezi partu lidí, která se zde na klubu potkala. Do klubu dochází pravidelně. Patří do vrstevnické skupiny, která určuje nepsaná pravidla. Dlouho nevyhledávala pomoc od pracovníků, pouze se zde scházela se svojí partou a navštěvovala volnočasové akce.

Když se s ní pracovníci pokusili navázat kontakt, bavila se s nimi jen o povrchních věcech nebo ve skupině své party se přidala do rozhovoru. Její život předtím působil jako bezproblémový. Dívka je z dobře situované rodiny, rodiče nejsou rozvedeni, má sourozence, ucelené zájmy, kterým se aktivně věnuje, dobrý školní prospěch, v partě na klubu patřila k oblíbeným.

Podle zákona by vlastně tuto službu neměla ani navštěvovat, jelikož nevyužívá sociálního poradenství a nespadá do ohrožené skupiny. Pracovníci ji však z klubu nechtěli vyloučit. Následně po dalším roce začali mít podezření, kvůli jejímu chování, které vypadaly jako skryté problémy. Lucka začala postupně mluvit o svých problémech. Nejprve se pracovníci dozvěděli, že měla problémy s vrstevnickou skupinou ve škole. Parta ji nebrala do své skupiny a jednalo se i zřejmě o první stupeň slovní šikany. Přestoupila na jinou školu, zde ji nešikanovali, ale žádné bližší kamarády si zde nenašla. Má také problémy s matkou, která je podle jejích slov alkoholička. Mluví o ní chladně, netráví s ní čas a neutvořila si k ní bližší citovou vazbu. Hodně ji zranilo, když její starší bratr odešel z domu, jelikož si našel přítelkyni romského původu. Rodiče nesouhlasili s partnerkou jejího bratra a s rodinou se nesmí stýkat, a to platí i pro Lucii.

Závěr:

Lucka s pracovníky vede rozhovory na téma vrstevnických vztahů a vztahů v rodině. Nehledala řešení problému, spíš u nich hledala pochopení a možnost říct někomu staršímu o svém problému. Bere se nepochopena svojí matkou.

Mrzí ji, že nemůže o svých problémech mluvit s bratrem. Možná předtím byl její přítel, kterému se svěřovala, a proto vyhledala pomoc v klubu. Dalším faktorem využití služeb klubu bylo její postavení ve školním kolektivu, kde nebyla přijímána a stala se „outsiderem“ skupiny. Proto setrvává v zařízení se svojí skupinou.

5.5 Patrik 19 let

Anamnéza:

Patrik žije v domácnosti s matkou, mladším bratrem a starší sestrou. Na základní škole patřil k problémovým žákům a s tím spojené problémy s prospěchem. Po základní škole nepokračoval v dalším vzdělávání. Věnuje se sportu, hlavně posilování. Pravidelně se stýká s lidmi z vrstevnické skupiny. Již několik let je pravidelným uživatelem marihuany.

Kazuistika:

Patrik je uživatelem služby již čtvrtý rok. Nejprve se setkal s terénními sociálními pracovníky, následně začal chodit do klubu. Původně službu začal vyhledávat, jako vhodné trávení volného času s přáteli. Začal chodit za přáteli a ve stejném kolektivu si také našel dívku. Posléze se s ní rozešel, jelikož údajně vyhledávala muže jenom kvůli finančnímu zaopatření. S pracovníky zprvu žádné problémy neřešil. Několikrát jej ze zařízení museli vykázat, jelikož byl pod vlivem marihuany, měl problém s autoritou a byl na pracovníky drzí. Došlo k několika incidentům s pracovníky.

Po zhruba dvou letech došlo k přelomu jeho osobního života. Klienta přestal bavit „povalečský“ život. Vzhledem k tomu, že po základní škole nepokračoval ve vzdělávání, si zvykl na zahálčivý život u rodičů, kteří jej částečně živí. Měl problémy najít si zaměstnání a soustavně v něm vydržet. Nabíhá mu dluh vůči státu a ze strany rodičů je na něj vyvíjen tlak, aby si práci našel. Subjektivně se i začal dostávat do vývojového období, kdy je mzda určitou normou. Proto tuto situaci začal řešit s pracovníky. Začal je respektovat a přestali i kázeňské problémy vůči zařízení. Pracovníci mu pomáhali a v dnešní době má Patrik již půl roku stálou práci a domluven splátkový kalendář na své dluhy vůči státu, poté co Patrik začal pracovat s pracovníky.

Postupně se objevovala Patrikova frustrace ze svého života. Podle jeho slov má pocit, že ho společnost dostatečně nepřijímá, vzhledem k jeho romskému etniku. Má problémy navázat partnerské vtahy, jelikož do všech svých potenciálních partnerek projevuje předešlou zkušenost, že všechny chtějí přítele výhradně kvůli penězům. Ve škole měl také problémy zapadnout do skupiny. Nyní už klub navštěvuje jen občas, zásadní problémy má vyřešené.

Závěr:

Patrik by k pracovníkům nejprve uzavřený, odtažitý a zkoušel jejich hranice, co si může dovolit. Po delší době si k nim našel důvěru. Následně s nimi začal řešit své problémy. Prvotně začal řešit svoji situaci, ohledně nezaměstnanosti a s tím spojenou dluhovou proble-

matikou. Podařilo se mu najít práci a daří se mu ji udržet. Ukázalo se, že klient se cítí být nepřijatý společností celkově, špatné zkušenosti má i se školním prostředím. Také první partnerské vztahy mu nepřinesly dobrou zkušenost a trpí předsudkem vůči ženám.

5.5. Martin 13 let

Anamnéza:

Rodiče Martina jsou rozvedeni zhruba od šesti let věku chlapce. Martin žije s matkou a jejím novým manželem v dobrých bytových podmínkách v rodinném domku, společně s prarodiči. S vlastním otcem se stýká jen minimálně. Martin nemá na základní škole žádné vážné problémy se vzděláním ani výchovné problémy. Ve vrstevnické skupině hledá spíše jednotlivé osoby. Je sportovně založený.

Kazuistika:

Martin se dozvěděl o klubu prostřednictvím prezentace organizace ve škole a chtěl využít službu bezplatného doučování. Postupem času začal do klubu chodit za přáteli. Je velmi kritický vůči své rodině. Nerozumí si s manželem matky, ani nevlastním sourozencem. Více ho vychovávají rodiče matky, to vede ke generačním neshodám. Často mívá i výchovné problémy, utíká z domu apod. Nejdéle druhý den se vrátí. Matka však zvažuje, že syna dobrovolně pošle zřejmě do střediska výchovné péče.

Ve školním klimakteriu je považován za slušného žáka. Školní prospěch má průměrný, ani žádné jiné problémy. Ve volném čase se věnuje atletice, tenisu a dalším sportům, které se nehrají kolektivně.

Ve skupině vrstevníků nepatřil nikdy k „outsiderům“, přesto se necítí ve velké skupině lidí dobře. Má strach z velké skupiny. Lidé v jeho věku mu podle jeho slov přijdou nezpůsobilý k tomu, aby s nimi řešil nějaká vážná témata. Bere je povrchně a přijde mu, že nemají žádné smysluplné zájmy.

Martin nepožívá žádné návykové látky.

Závěr:

Martin na svůj věk řeší problémy dospělých lidí, tím nezapadá do vrstevnické skupiny a vyhledává společnost starších osob. Raději komunikuje s jednotlivcem, než se skupinou.

Navštívení klubu využil na základě bezplatného doučování, protože jeho rodiče nemají čas se s ním učit. Dalším záměrem mohla být komunikace se staršími vrstevníky, kteří klub navštěvují a i skrze pracovníky.

Martin je na svůj věk velmi vyspělý a pracuje se s ním tak, aby pracovníci odhalili možné skryté problémy a zkušenosti, které vedou k jeho nezapadnutí do skupiny daného věku. Otevřenost klienta není úplná a pracovníci se snaží navázat osobnější kontakt, který by Martinovi pomohl v jeho dalším osobním rozvoji.

6 Vyhodnocení praktické části

Po realizaci všech rozhovorů, jsem výpovědi zpracovala do kazuistik a dále doplňovala o získané informace ze záznamů. Zároveň mi během zpracování této části pomohlo, že dané klienty znám osobně. Rozhovory proběhly uvolněně a bez větších komplikací. S některými jsem pracovala, a proto si myslím, že výzkum je věrohodný, jelikož se v této problematice orientuji.

Závěrem porovnávám všechny kazuistiky a zjišťuji odpověď na otázku, kterou jsem si stanovila. Jaký je důvod využívání nízkoprahového zařízení pro děti a mládež, které provozuje Proxima socila, o.p.s. Co vlastně vede děti a mládež, aby vyhledali již zmíněnou službu a aby ji neustále navštěvovali.

Pro tuto konkrétní službu je specifické, že u pěti z šesti dotazovaných respondentů se opakuje stejný jev, a to je využívání služby hlavně z důvodů získání rady nebo pomoci v oblasti zaměstnání a školy.

Latentně se u všech dotazovaných klientů objevuje nepřijetí, nesounáležitosti, nezapadnutí do určité sociální skupiny. U každého z dotazovaných klientů se objevují minimálně dva jevy, tím jsou – subjektivní pocit nepřijetí rodinou, společností, vrstevnickou skupinou nebo školou.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této bakalářské práce je obeznámit čtenáře v obecné rovině o prevenci rizikového chování dětí a mládeže. Domnívám se, že jsem cíle práce splnila a obsáhla základní informace o zmíněné problematice. Stěženi bakalářské práce je zaměřeno na druhy prevence sociálně -patologických jevů a příslušných institucí. Chod a pravidla institucí jsou popsány podle zákonů České Republiky, vyhlášek Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy a Ministerstva práce a sociálních věcí.

Během studia odborných textů a publikací potřebných k získání informací pro vypracování teoretické části dané problematiky jsem došla k názoru, že v posledních letech se přístup k prevenci globálně zlepšil. V České Republice máme mnoho kvalitních zařízení ve všech oblastech prevence, významné odborníky. Všeobecné povědomí o tomto tématu během posledních let vzrostlo.

Praktická část bakalářské práce je sestavena ze šesti kazuistik, které jsou tvořeny na základě metody rozhovorů. Rozhovory byly sepsány s klienty nízkoprahového zařízení pro děti a mládež. Z rozhovorů jsem získala informace, které jsem vyhodnotila a porovnála mezi sebou. Potvrdilo se mi, že klienti opakovaně navštěvují zařízení na základě subjektivního pocitu nepříjetí do určité skupiny. Pocit přijetí do skupiny si naši klienti suplují pomocí našeho odborného poradenství. Došla jsem k názoru, že negativní chování je projevem jejich životního problému a jejich činy bývají laickou veřejností považovány za jejich charakterové vlastnosti a díky těmto vlastnostem získávají nálepku „vandal“. Klienti se se svojí sociální rolí ve společnosti ztotožní. Tato nálepka způsobuje omezení v dalším rozvoji jejich osobnosti.

Vzhledem k tomu, že jsem s respondenty byla v osobním kontaktu, byly pro mě rozhovory snadné. Respondenti ke mně měli důvěru, odpovídali na otázky do hloubky. Výhodou pro mě bylo, že jsem zaměstnancem zmíněné organizace, a proto výběr respondentů byl snadný.

Práce s problémovou klientelou je velmi náročná. Především je důležité navázání důvěry a pocitu jistoty. Když se rozhodnete pracovat s touto cílovou skupinou, tak musíte brát na vědomí, že vynaložené úsilí se hned neprojeví se zpětnou vazbou. Z toho důvodu se stává, že zaměstnanci daných institucí opouštějí pracovní místo kvůli demotivaci. V této práci je velmi důležité mít vlastnosti odolnost vůči stresu, empatii a dodržovat zásady duševní hygieny. Samozřejmostí jsou odborné znalosti a vzdělání, které podléhá zákonu.

Pomoc mladým lidem v krizové situaci mě vnitřně naplňuje. Během psaní této práce jsem si uvědomila jak toto téma důležité a tím jsem si potvrdila svoji prvotní domněnku. Chtěla bych, aby tato práce sloužila jako osvěta v majoritní společnosti a zároveň byla odbornou příručkou pro zaměstnance nízkoprahového zařízení pro děti a mládež, kde byl výzkum vykonán.

SEZNAM LITERATURY

1. MATULOVÁ, A. KOPOLDOVÁ, B. CHALUPOVÁ, J. HALÍK, T. *Práce s rizikovou mládeží: Projekt LATA a další alternativy věznění mládeže*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-064-2
2. TRAIN, Alan. *Specifické poruchy chování a pozornosti*. Praha: Portál, 1997. ISBN 807 -17 -813 -12
3. STROUHAL, Martin. *Teorie výchovy: k vybraným problémům a perspektivám jedné pedagogické disciplíny*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4212-0.
4. MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2
5. NEŠPOR, Karel a Ladislav CSÉMY. *Alkohol, Drogy a vaše děti: Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat, jak je zvládat*. Praha: Sportpropag, 1994.
6. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0
7. SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. Vyd. 1. Praha : Grada, 2007. 160 s., ISBN 978-80-247-1733-3.
8. BRISCH, Karl Heinz. *Bezpečná výchova: budování jisté vztahové vazby mezi rodiči a dětmi*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0063-5.
9. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-19-9.
10. MAREŠ, Miroslav, Josef SMOLÍK a Marek SUCHÁNEK. *Fotbaloví chuligáni: evropská dimenze subkultury*. Brno: Centrum strategických studií; Barrister & Principal, 2014. ISBN 80-903333-0-3.
11. SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-2907-7
12. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5.
13. *Nový občanský zákoník 2014*. Ostrava: Sagit, 2014. ISBN 978-80-7208-920-8.
14. MIKOVSKÝ, Michal. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: TOGGA, 2010. ISBN 978-80-87258-47-7
15. KRAUS Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk – prostředí- výchova*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

16. MATOUŠE Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Podpora rodiny. Praha: Portál, 2014.
ISBN978-80-262-0697-2

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

1. www.msmt.cz
2. www.mpsv.cz
3. www.ospod.cz
4. <http://www.prak-prevence.cz/>
5. <http://www.hest.cz/>
6. <http://www.streetwork.cz/>
7. <http://www.policie.cz>
8. <http://www.socialnisluzby-ipjmk.cz>

(stránky jsem navštivovala od ledna 2014 do dubna 2015)

Summary

Point of this bachelor thesis is to introduce prevention in risky teen and children behavior. The thesis has completed its purpose. It contains basic information about mentioned problems. Bachelor thesis is mainly focused on kinds of prevention and institutions. The rules and course of the institutions are described according to the laws of Czech republic, decree of Ministry of education youth and sports and Ministry of Labour and Social Affairs. Research is connected with area of social prevention. The purpose of research is to find out, what is the purpose of utilization device Low-threshold facility for children and youth.

After evaluation practical part of this work has been found out, that five out of six respondents use the service mainly to get some advice or help with education or work. We can observe at least two of these phenomenon among all respondents: subjective feeling of not being accepted by family, society or peer group. Or feeling that they don't fit in to school environment